

Samlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 90 1969

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ.

Göteborg: Lennart Breitholtz

Lund: Staffan Björck, Carl Fehrman

Stockholm: E. N. Tigerstedt, Örjan Lindberger

Umeå: Magnus von Platen

Uppsala: Gunnar Tideström, Gunnar Brandell

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Hällbyg. 34 c, 752 28 Uppsala

Printed in Sweden by

Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB, Uppsala 1970

om de gammelnordiske motiver som dekke for nasjonalt svermeri og chauvinisme i vår egen tid. Her kommer norske diktere som Aukrust og Mortensson-Egnund sterkt inn i bildet. Verkets mest underholdende del heter »Pastisch, parodi, persiflage». Deretter følger et avsnitt om den betydning Vilhelm Grønbechs forelesninger og publikasjoner fikk for diktere som Martin A. Hansen, Ole Wivel och Thorkild Bjørnvig, der en fin analyse av Bjørnvigs store dikt »Sejdmændene paa Skratteskær» blir noe av et høydepunkt. Så munner bindet ut i en bred omtale av nordiske dikteres og forskeres debatt om brytningstiden mellom hendum og kristendom, spesielt med henblikk på spørsmålet om hvilken makt den nye religion klarte å vinne over nordiske sinn.

En summarisk gjennomgåelse som denne kan ikke gi noe inntrykk av den forskerglede, tankerikdom og skrivevedyktighet som preger begge bind i Mjöbergs store arbeid. Det er et verk som vil bli stående i fremtiden som en av våre viktigste kilder til forståelse av det emne det tar opp, et verk som fra først til sist overbeviser leseren om at Mjöberg har rett når han konkluderer: »Nyanserna i synen på en tusen år avlågns forntid med sterkare nordisk egenart än vår egen är förbluffande rika, vare sig de beror på ett mer direkt historiskt intresse eller de hänger samman med en vilja att tolka en modern uppfattning i förklädd form; i få kulturer har väl forntiden haft en så ideellt ny-skapande betydelse.»

Jan W. Dietrichson

Nerthus II. Nordisch-deutsche Beiträge herausgegeben von *Steffen Steffensen*. Eugen Diederichs Verlag. Düsseldorf-Köln 1969.

Rafael Koskimies: Der nordische Dekadent. Eine vergleichende Literaturstudie. Suomalainen Tiedeakatemia. Helsinki 1968.

Nerthus som nu föreligger i ett andra band, utges av »Die Wissenschaftliche Arbeitsgemeinschaft Norden-Deutschland»; dess styrelses ordförande är professor Steffen Steffensen, Köpenhamn. De flesta uppsatserna i den föreliggande volymen ägnas litterära relationer mellan tyska och nordiska författare. Det är tyvärr i regel ganska efemära ämnen som behandlas såväl i de litteraturvetenskapliga som de historiska studierna. Ett centralt ämne har visserligen Walter Baumgartens inledande, större uppsats om Kafka och Strindberg. Ämnet har tidigare behandlats framför allt av Maurice Gravier i en värdefull, komparativ studie i *Études germa-*

niques 8/1953. Baumgarten gör först en biografisk-psykologisk jämförelse av en typ som kan vara underhållande att läsa men som inte brukar ge några vetenskapliga resultat. I ett andra avsnitt ställs frågan om »Verwandschaft von Kafkas und Strindbergs Werk?» och först i det tredje och sista avsnittet redogörs för vad man vet om Kafkas beläsenhet i Strindbergs skrifter. Baumgartens uppsats hänger inte helt i luften men till stora delar är den alltför allmänt hållen i jämförelserna. Det heter om Kafka: »Sein Individualismus ist Einsamkeit, seine Skepsis heillosen Unvermögen zu glauben, seine Originalität beinahe unverständlich.» Baumgarten skattar åt en tysk »Geisteswissenschaft» som inte gör läsaren mycket klokare.

På fastare mark rör man sig i Steffen Steffensens uppsats »Stefan George und Seine Wirkung in Skandinavien». Utgångspunkt blir Johannes Jørgensens lilla presentation av George i »Samtiden» 1893 och Vilhelm Ekelunds flerfaldigt manifesterade intresse för den tyske skalden. I Sverige rönt George en helt annan uppmärksamhet än i Danmark. Ekelunds förhållande till George har blivit föremål för ett initierat studium av Carl-Henning Wijkmark i uppsatsen »Symbolistinflenser hos Vilhelm Ekelund» i *Samlaren* 1968. (Liksom ju för övrigt Reidar Ekner i *Samlaren* 1965 berättat om »Rilke, Ellen Key och Sverige».) Steffensen har inte hunnit ta del av Wijkmarks uppsats; däremot åberopar han sig helt naturligt mycket på Enar Bergmans doktorsavhandling som beträffar Bertil Malmbergs relationer till George. Malmberg intar en särställning: »Wie kein anderer Dichter in Skandinavien war Malmberg George bis zuletzt gefolgt.»

Rafael Koskimies konstaterar i en liten biografi i Nerthus över framlidne V. A. Koskenniemi att denne också var en homo politicus som ansåg att »die grossen menschlichen Geisteskräfte» under vårt århundrade bäst förverkligats i Tyskland. Koskimies hade onekligen gjort Koskenniemis minne en tjänst genom att låta sådana stortyska uttalanden sjunka i barmhärtigt glömska.

I *Samlaren* 1967 har jag förut recenserat Koskimies' skrift »Die nordische Faust». Koskimies' nya jämförande litteraturstudie »Der nordische Dekadent» är som författaren själv framhåller i förordet en parallellundersökning till den tidigare; »beide begnügen sich damit, einige moderne europäische *topoi*, die in der Literatur der nordischen Länder vorkommen, mit Hilfe einiger ausgewählter Beispiele festzustellen». Inledningen ägnas »arvet från Baudelaire», dvs. den europeiska bakgrunden, varpå det danska avsnittet behandlar Herman Bangs »Haabløse Slægter», det norska avsnittet Hans

Jägers »Fra Kristiania-Bohemen», det svenska »resonören i Stockholm» — i första hand Hjalmar Söderberg men också bl. a. den unge Sven Lidman — och det finska avsnittet slutligen Eino Leino-kretsen. I ett kortare slutkapitel noterar Koskimies att benämningen »dekadent» blev en kliché med svårfixerad innebörd. På ett diskutabelt vis vill Koskimies betrakta den nordiska dekadensen som avhängig av klimatet och den dåtida folkkaraktären. »Das bedeutete in der Praxis eine Art von unromanischer, unlateinischer Schwere, Melancholie und graue Atmosphäre», heter det. Verlaines melankoli är »geniesseric» och inte dyster, menar Koskimies, »aber bei seinen nordischen Nachfolgern kommt die Melancholie leicht an Hoffnungslosigkeit heran». Nog ligger dock stämningläget i Chanson d'Automne hopplösheten nära. Och Oscar Levertin framhöll med allt skäl »förgängselentakens bittra vällust» i sin recension av Sven Lidmans »Primavera». Emellertid är det säkert möjligt att mer inträngande än Koskimies gjort studera de individuella variationerna i de nordiska författarnas behandling av de dekadenta motiven.

Koskimies båda skrifter är nyttiga sammanfattningar och kartläggningar: författaren har utan tvivel mest sympati för faustiska strävanden men står inte alltför främmande för dekadenternas målsättningar. I sekelskiftets »dekadens» finns ju uppslag till mycket inom 1900-talets kulturliv, varför den förvisso länge kommer att ägnas intresserat studium.

Ulf Wittrock

Selma Lagerlöf. *Brev 1 1871-1902* i urval utgivna av Ying Toijer-Nilsson. Gleerup. Lund 1967.

Selma Lagerlöf. *Brev 2 1903-1940* i urval utgivna av Ying Toijer-Nilsson. Gleerup. Lund 1969.

I Elin Wägners biografi och i den övriga, mer litteraturvetenskapliga litteraturen om Selma Lagerlöf har hennes brev naturligtvis varit en flitigt utnyttjad källa. Men nu presenterar Selma Lagerlöf-Sällskapet i sina Skrifter (7-8) en brevedition. För den svarar Ying Toijer-Nilsson, Lagerlöfforskare och sedan flera år redaktör för tidskriften Hertha. Det heter i den första delens förord att avsikten varit »att, så gott det tillgängliga materialet tillåter visa, hur en författare växer fram». Den andra delen tar vid när Selma Lagerlöf står på höjden av sin skaparkraft och den belyser hennes ständigt stigande världsrökte. Men denna andra del visar

också bl. a. hur hon plågas av svåra slitningar mellan de kvinnliga vännerna.

Ying Toijer-Nilsson har läst tusentals brev och hon har sovat hårt. I de allra flesta fallen har originalbrev återgivits. Valborg Olanders avskrifter av Selma Lagerlöfs brev har sålunda endast utnyttjats i kommentaren. Det finns ju en 50-års gräns för en stor del av Selma Lagerlöfbreven på Kungliga Biblioteket; den gäller utom breven till Valborg Olander bl. a. breven till Sophie Elkan, Betty Warburg, Elise Malmros (ett urval är dock tillgängligt) och åtskilliga fler, kvinnor mest. Tidsgränsen är 1990, femtio år efter Selma Lagerlöfs död. Vilket intresse kan då, om tjuo år finnas för Selma Lagerlöfs relationer till väninnorna? Tillgängliga är däremot alla brev till och från Ida Bäckman, och de finns i massor. Ying Toijer-Nilsson delar Elin Wägners och Ulla-Britta Lagerroths uppfattning att det i detta fall rörde sig om en i hög grad påtvingad vänskap.

Utgivarens egna kommentarer bidrar till att göra breveditionen behaglig och stimulerande att läsa. Dessa är inte på det vanliga viset placerade sist i boken utan de står att läsa före varje brev. De tar fasta på väsentligheter och är påfallande lätt och ledigt skrivna. Det har i dagstidningarnas recensioner av den första brevdelen sagts att kommentarerna är för korta. Å andra sidan skulle utförliga sådana ha verkat tyngande i denna mer populära brevutgåva. Litteraturhänvisningarna i de båda delarnas slut visar utgivarens stora hemmastaddhet i Lagerlöfforskningen. Vid upprättandet av personregistret har Ying Toijer-Nilsson biträttats av sin far, fil.dr Daniel Toijer som i *Värmland förr och nu*, årgång 1967, publicerat en levnadsteckning över Anders Fryxell. Dennes dotter, Eva Fryxell, var som bekant den som vid ett värmländskt bröllop i augusti 1880 »upptäckte» Selma Lagerlöf som då höll ett versifierat tärtal. Och hon är en av korrespondenterna i breveditionen. Hon hade åtskilligt att anmärka mot Gösta Berlings saga och kritiserade den för att den inte stämde tillräckligt med verklighetens Värmland. Hennes far hade ju ännu strängare mästrat självaste Bellman.

Ulf Wittrock

Margot Nilson: *En barnbok som tidspegel — Laura Fåringhoffs Barnen ifrån Frostmo-fjället*. Rabén & Sjögren. Sthlm 1968.

I sin sympatiska, synnerligen lättlästa och väl-illustrerade studie över *Barnen ifrån Frostmo-fjället* har Margot Nilson uppenbarligen haft